

Hva mener vi med global miljøkamp?

Innledning av Tine Larsen på Nordisk Folkeriksdag, Grästorp Sverige, 5. august 2004

Tenk globalt - handle lokalt! heter det.

Jeg mener det blir stadig mer nødvendig å ta i bruk tenk globalt - handle globalt!

Miljøproblemene som krever global handling må til syvende og sist utføres nasjonalt og lokalt, fordi alle miljøproblemer har lokale kilder. Men noe av vår viktigste utfordring, er at FØR det handles bra nok nasjonalt/lokalt i de store tunge miljøproblemene, MÅ det først handles globalt: Det trengs radikale og sterkt forpliktende miljøavtaler.

Det er bare å se på Kyoto-protokollen og klimaproblemene og konstantere at handlingsvegring blant verdens mektigste i FN, resulterer i handlingsvegring i hvert enkelt land. Klimatiltak har store økonomiske konsekvenser. Og selvom klimaendringer på sikt kommer til å ha mye større økonomiske konsekvenser, vil ingen ta stor nok bær alene nå. Intet land handler nok så lenge de ikke vet at andre land slår følge. Jeg har ikke sluttet å tro på at det går an å være foregangsland, men dessverre er ikke eksempelets makt alene sterkt nok. Jeg kommer fortsatt til å kjempe for at Norge skal ligge foran og ikke etter i miljøpolitikken. Men jeg er redd Norge ikke slutter å produsere olje, når oljen uansett pumpes opp et annet sted og et annet land tjener penger på den i stedet for oss. Derfor trengs internasjonal handling: Gjennom sterke internasjonale forpliktelser må land forholde seg til det samme klimaeregimet.

De tre viktigste utfordringene i den globale miljøkampen mener jeg er:

1. De internasjonale miljøavtalene må alltid overordnes handelsavtaler og handelspolitiske hensyn
2. De internasjonale miljøavtalene må bli radikale nok, og baseres på vitenskap og føre var.
3. De internasjonale miljøavtalene må bli forpliktende på en måte at land tvinges til å følge dem

1. Overordnes handelsavtaler og handelspolitiske hensyn

I Johannesburg vant vi en lite radikal, men helt avgjørende seier. Selv resultatet i Johannesburg var status quo, gav vi handelsliberalistene en på trynet! USA var så frekke at de foreslo på et miljøtoppmøte at handelsavtaler skulle ha forrang foran miljøavtaler. I dag er miljøavtaler og handelsavtaler

likestilt, men bare på papiret. I praksis er handelsavtaler overordnet, fordi de har sanksjoner og har ofte egne domstoler (både EF-domstolen og WTOs tvisteløsningsmekanisme).

En av våre største utfordringer er å slå tilbake frihandelsforkjempenes offensiv og løfte miljøavtalene: Miljøavtalene skal ikke bare være likeverdig til handelsavtaler, de skal ha forrang, ut i fra et føre var-prinsipp. Det er målet vårt.

2. De internasjonale miljøavtalene må bli radikale nok, og baseres på vitenskap

Det er stor utfordring å få FN-avtalene til å ta i så det monner i forhold til omfattende miljøproblemer som krever strukturelle endringer. Til nå har vi fått til effektive miljøavtaler på områder som ikke krever store omlegginger i hvordan vi organiserer samfunnet, og som derfor også har begrensede økonomiske konsekvenser. Vi fikk en effektiv avtale om å fjerne KFK-gasser på slutten av 80-tallet. Det fantes gode erstatninger og var et begrenset problem som lot seg håndtere uten at vi trengte å legge om levemåten vår.

De alvorligste miljøproblemene er derimot de som er knyttet til forbruksvekst og økonomisk vekst, og som krever at vi gjør ting vesentlig annerledes. Klimaproblemet krever reduksjon i transport - stikk i strid med dagens frihandelsregime. Klimaproblemet krever redusert forbruk - stikk i strid med vår forbruksorienterte økonomiske vekst. Og en sterk klimaavtale har en svært mektig olje- og bilindustri som motstandere. En løsning på klimaproblemet har store økonomiske og praktiske konsekvenser for folk i den rike del av verden. Derfor er det vanskeligere å få en sterk avtale.

Og miljøavtaler som ikke får betydning for livsstilen i den rike delen av verden, vil gjøre at u-landene fortsatt vil ha et mål og et legitimt ønske om å nå vårt forbruksnivå. Dermed vil miljøproblemene eksplodere dersom u-landene skal kopiere våre feil. For å unngå det må den vestlige verden klare å snu raskt nok. I Beijing kommer det nå 1000 nye privatbiler ut på gata hver eneste dag! De siste som kan hindre u-landene i å forsøke å leve opp til vår utvikling og vår materielle levestandard, er oss som fortsatt lever slik og som til nå ikke har vært villig til å gi slipp på noe. Skal vi få u-landene med oss, må de rike landene være pedagogiske nok til å klare å snu. Men u-landene møter jo ikke akkurat i dag indignasjon fra i-land over at de vil ha biler, kjøleskap etc... I dag ser i-landene på deres materielle forbruksvekst som fremtidige markeder for vestlig næringsliv.

Det er en stor utfordring å få miljøavtalene til å være basert på vitenskap og føre var-prinsippet, og ikke i for sterk grad andre hensyn. FNs klimapanel, bestående av verdens fremste klimaforskere, har slått fast at

klimaendringene allerede er i gang. De mener vi må redusere klimagassutslippene med 60-80 prosent for å kunne være relativt sikker på at vi unngår alvorlige menneskeskapte klimaendringer i fremtiden. Dette er basert på vitenskapelig forskning og føre var-prinsippet. Til sammenligning vil Kyotopotokollen redusere klimagassutslippene med non få prosent, hvis den overholdes. Men vi må vokte oss vel for å fordømme miljøavtalene som ikke er sterke nok. Kyotoavtalen er svak og løser ikke klimaproblemet. Det har tatt årevis å komme dit vi er i dag. Å forkaste den fordi den er for svak vil være å starte på scratch. Kyotoavtalen er det eneste vi har og som vi må bygge videre på.

3. De internasjonale miljøavtalene må bli forpliktende at land tvinges til å følge dem

Jeg mener vi må si fra oss en del sjølbestemmelse for miljøets skyld. Jeg har usvikelig tro på lokalt sjølstyre og nasjonal selvråderett. Men noen områder er for viktig til at land kan bestemme alene. Det gjelder de miljøområdene hvor et lands synder går utover andre. Illustrerende nok - igjen: Klimaproblemet. De rike landenes utslipp sender mennesker - først og fremst i u-land - på flukt fra naturkatastrofer.

De rike landenes energipolitikk, samferdselspolitikk og økende forbruk er derfor ikke bare hvert enkelts land anliggende. Når Norge slet med sur nedbør fra Storbritannia på 80-tallet, mente jo vi i Norge at Storbritannias industriutslipp ikke bare var Storbritannias anliggende. Storbritannias industripolitiker var også et norsk anliggende mente vi. Man kan ikke drite på naboen i og si at dette var en del av Storbritannias selvråderett! Og slik er det med klimapolitikken også. Beklageligvis er det nok lettere for norske myndigheter å øke oljeproduksjonen når den ikke spesifikt rammer svensker, dansker eller andre gode naboer i det rike nord, men derimot fattige folk på lang avstand i Bangladesh og på små Stillehavsøyer, som er mer sårbare for klimaendringer.

De internasjonale miljøavtalene må derfor bli sterkt juridisk forpliktende.

Jeg mener FNs miljøavtaler bør bli overnasjonale på enkelte punkter. Landene må avse suverenitet i enkelte globale miljøspørsmål for andres skyld. Et flertall må kunne bestemme over et mindretall i en del miljøspørsmål. FNs overnasjonale forpliktelser i viktige miljøspørsmål må overordnes nasjonale mål og forpliktelser. Og brudd på flertallsforpliktelsene må kunne straffeforfølges.

FN må få en **miljødomstol**.

Miljødomstolen må kunne dømme brudd på miljøavtaler med både bruk av knallharde økonomiske sanksjoner, krav om gjenoppretting og krav om

erstatning. Hvis et land bryter klimaforpliktelsene, må de få saftige økonomiske bøter. De må bli dømt til å betale erstatning for skader som er påført andre land og mennesker. I tillegg må de ta igjen forpliktelsene innen en periode. I klimaavtalene er det for eksempel foreslått en svak variant av det siste, hvor brudd på Kyotoavtalen må tas igjen i neste protokoll, det vil si at det man har overskredet blir lagt på i tillegg til neste forpliktelse.

Dette krever at FN må få en **sterk miljøorganisasjon** og storstilte ressurser. Og det har faktisk Norge foreslått.

Heia FN!

FN må styrkes. Mange kritiserer FN, og det kan være gode grunner til det. Men vi må aldri glemme at FN er det eneste vi har! Det finnes ikke noe alternativ. Å finne opp kruttet er å starte på bar bakke etter 30 års miljøkamp i FN, som tross alt har gitt oss de fleste internasjonale miljøavtaler til nå. Skal det være håp for den internasjonale miljøkampen må vi forsvare FN som fora for internasjonalt miljøsamarbeid.

Nei til EU!

Skal vi få sving på det nødvendige internasjonale samarbeidet, er jeg overbevist om at sammen med sterke forpliktelser, så trenger verden selvstendige stemmer. For meg er det derfor helt avgjørende for den globale miljøkampen å jobbe for at Norge står utenfor EU.

Internasjonal handlefrihet blir et av de viktigste argumentene for oss EU-motstandere framover. Vi må vise at det er neisiden som virkelig er opptatt av internasjonale spørsmål og internasjonal deltagelse, og at Norges og Nordens mulighet til å spille en internasjonal rolle best ivaretas utenfor EU.

Og slik har det blitt fordi EU opptrer mer og mer med en stemme internasjonalt, og den ene stemmen styres av de største landene i EU. I EUs forslag til grunnlov samordnes EUs internasjonale stemme ytterligere. Medlemslandene i EU får ikke si noe som er i strid med EUs felles posisjoner. Er et EU-land nedstemt i EU, kan ikke landet prøve å få med seg andre land på dette, da kreves det at de følger lojalt opp mot EUs felles forhandlingsposisjon.

De store landene har for alvor inntatt førersetet i EU, og de gamle europeiske stormaktene med fortid som koloniherrer som vil styre de viktigste veivalgene i utenrikspolitikken og internasjonale forhandlinger.

Det har slått meg, at vi hører sjelden om hele den store verden utenfor Europa når jafolk snakker. Men den finnes, og for oss som ønsker å forholde oss til denne verden ved å drive internasjonalt samarbeid, jobbe for en mer

rettferdig verdenshandel, bedre fordeling mellom nord og sør og et bedre miljø osv, så er EU-medlemsskapet en katastrofe. For oss er verden mye større og mye viktigere enn EU.

Og det er ikke i EU at det viktige internasjonale miljø- og solidaritetssamarbeidet finner sted, det er i FN med resten av verden tilstede. I motsetning til EUs medlemsland som får munnkurv av EU-kommisjonen som forhandler på vegne av dem alle, har Norge både tale- forslags- og stemmerett. Noe som gjør at Sverige og Danmark ved en rekke anledninger har bedt Norge om å si det de ikke får lov å si selv av EU.

Vi jo ofte høre hvor fælt det er for Norge å sitte på gangen i EU. Medlemslandene i EU sitter på gangen i FN!

Skal vi løse verdens største utfordringer nytter det ikke å senke blikket til bare å gjelde Europa. Da er vi nødt til å fortsette arbeidet på globalt nivå gjennom FN.

Det er en myte at Norge er et utenforland. Norge har en handlefrihet som EU-land ikke har, og er en relativt viktig internasjonal aktør i forhold til vår beskjedne størrelse.

Det finnes eksempler på miljøområdet på at Norge har brukt denne handlefriheten:

Forbud mot eksport av giftig avfall fra i-land til u-land

I 1995: Danmark, Sverige, Finland og Norge sendte forslag til et ministermøte i regi av FN med forslag om å forsterke regelverk mot eksport av giftig avfall fra i-land til u-land. EU-kommisjonen var ikke enige og truet med å stevne Danmark, Sverige og Finland for EU-domstolen hvis de ikke trakk seg som forslagsstillere.

Takket være avstemningsresultatet 28. november 1994 kunne Norge fremme forslaget alene, og fikk gjennomslag.

Den danske miljøvernministeren Lone Dybkjær uttalte da til Dagbladet 2.12.95: "Jeg har varmt støttet et norsk EU-medlemsskap. Men det var i hvert fall godt for miljøet at Norge ikke ble medlem."

Biologisk mangfold

Under forhandlingene om biosikkerhetsprotokollen om handel med gener og biologisk materiale, kom Sverige til Norge og ba oss om å snakke deres sak.

Norge hadde handlefrihet til å fremme et forslag som gjør det vanskeligere å

drive ukontrollert handel med gener.

Dette forslaget kunne ikke kommet fra EU, for selvom flere EU-land støttet forslaget var det ikke enighet om dette.

Norge spilte en helt sentral rolle i disse forhandlingene, og stod på u-landenes restriktive linje.

Johannesburg

Norge sammen med Etiopia og Sveits snudde EU og G77-landene og gikk imot USAs forslag om at handelsavtaler skulle overordnes miljøavtaler. Hadde det ikke vært for at Norge og Sveits presset på for dette, hadde antagelig handelsavtaler også juridisk vært overordnet miljøavtaler Hilde Frafjord Johnson uttalte til VG 3. september 2002 at hun var glad Norge ikke var medlem av EU, for da ville ikke dette vært mulig.

Sjefen i UNDP, britiske Mark Malloch Brown, uttalte til samme avis "Jeg skulle ønske det var flere land som Norge og Sveits. Dere har sammen med Sveits utført en ekstremt effektiv geriljaoperasjon her i Johannesburg."

Direktør for FNs miljøkontor i Norge, nå FN-topp i Geneve, Svein Tveitdal skrev i Dagbladet 17.09.02, etter Johannesburg at "et siste lyspunkt fra Johannesburg er at Norge igjen er på banen igjen i internasjonal miljøpolitikk. (...) Med dette utgangspunktet har Norge en formidabel mulighet til å påvirke utviklingen av global miljøpolitikk i positiv retning. Vi bør ikke la denne muligheten gå fra oss."

Etter Johannesburg har Norge stått i bresjen for å styrke FN som global arena for å løse miljøproblemer, blant annet gjennom forslag om å prioritere opp miljødelen av FN ved å etablere en enhet a la Verdens Helseorganisasjon om miljø.

Brasils miljøvernminister Jose Lutzenberger sa til Natur og Samfunn (NUs medlemsblad) i 1991 at "Det er en katastrofe om Norge blir medlem av EF-Unionen. Det er uheldig for den tredje verden om Europa begynner å snakke med en stemme. Det vil bli umulig for land i den tredje verden å spille på flere europeiske land i internasjonale forhandlinger, som til nå har det vært viktig for de fattige landene."

Eksempelet på hva som har skjedd med Sveriges engasjement for de fattigste landene etter at de ble EU-medlem i 1994, viser at han har rett: Sveriges opptreden i FN de siste 20 årene viser et markant skifte etter at Sverige ble EU-medlem: På 80-tallet stemte Sverige like ofte med de fattige landene som med de rike, men dette finnes det nesten ikke eksempler på etter 1994.

Søren Wibe, svensk EU-motstander i EU-parlamentet skriver i boka "Sverige i EU - en krønika over åren 1995-1999" at "det er åpenbart at rollen som mekler i internasjonale konflikter, for eksempel i Midt-Østen, mer og mer blir overtatt av Norge, et land som fortsatt står utenfor EU. Sveriges stemme i verden har blitt betenkelig mye stillere."

Martin Kohr, kjent talsperson for Third World Network, uttalte på en konferanse i regi av UNDP i Oslo i fjor vinter at det var viktig for de fattige landene at Norge stod utenfor EU, fordi vi da kunne stå for en mer solidarisk handelspolitikk i WTO enn det EU gjør.

EU-tilhenger og tidligere norsk utenriksminister Knut Vollebæk sier til Dagsavisen 20/11-97 under overskriften "Fordel å stå utenfor": at "På enkelte utenrlkspolitiske områder har vi nok et større handlingsrom i dag, enn det vi ville hatt som EU-medlem. I konkrete saker der Norge ikke trenger å samordne seg med andre, står landet noe friere til å engasjere seg. Vi har noe større spillerom til å ta initiativ utenfor EU."

Terje Rød-Larsens er norsk toppdiplomat i FN. Han har følgende teori: Mellom USA og EU vil det skapes lommer for politisk innflytelse fra mindre nasjoner. Her kan det utøves politikk og diplomati som de store maktene ikke evner fordi de er låst fast i internasjonal kiving og globale egeninteresser. Her ligger mulighetene for en rik smånasjon som Norge.

Terje Rød-Larsen har vært en av de viktigste fredsmeglerne i Midt-Østen, og er nå Kofi Annans spesialutsending i Midt-Østen. Han sier til Dagsavisen 6. januar 99: "Det jeg har vært med på i Midt-Østen (...) er å føre Norge inn i en nøkkelrolle i en av verdens viktigste regioner og vanskeligste konflikter. Dette ville vært vanskeligere dersom Norge var medlem av EU. (...) Norge står i en gunstig mellomposisjon mellom EU og USA - i en midt-atlantisk posisjon. Og erfaringene fra Midt-Østen er for det første at dette ville vært vanskelig dersom vi hadde vært medlem av EU. EU-kommisjonen ville ikke tillatt at Norge spilte en egen rolle på den måten vi nå har gjort. For det andre ville heller ikke USA ha tillatt at et EU-land spille denne rollen blant annet på grunn av den løpende prestisjestridd mellom EU og USA."

Dette er analysen til en av Norges fremste diplomater. Og den gjelder ikke bare i fredsmegling i Midt-Østen. Dette er en rolle man kan velge å bruke innenfor miljøforhandlinger.

Og internasjonalt finnes det flere miljøvernere og solidaritetsfolk som støtter oss. Amerikaneren David Korten, verdenskjent forfatter av «When Corporations rule the world», sa på stort møte i Forum for Systemdebatt,

Oslo 1998:

«Det er spesielt inspirerende å besøke landet som hadde tilstrekkelig tro på sin egen styrke og selvstendighet til å si nei til EU. Vi lever i en tid da det er helt avgjørende å bryte med ideen om at det ikke er noe alternativ til å leve som fanger av det globale markedet og der mennesket tar ansvar for skape en framtid for alle. Jeg tror små land som Norge har en spesielt viktig lederrolle i denne prosessen. Dere vil aldri bli dominerende i det globale markedet. Dere har et stort fortrinn når det gjelder å skape levende lokalsamfunn basert på egne ressurser og lokale foretak. Med tanke på den katastrofale fiaskoen til både kommunismen og kapitalismen, trenger verden desperat nye modeller, og Norge er i en veldig bra posisjon til å lede verden i en slik retning. (...) We can have a life after capitalism. And Norway is perhaps better positioned than any other country in the world to lead the way.»

Fortsatt gyldig:

«Maastrich-traktaten styrker direkte en utvikling som svekker demokratiet, øker arbeidsledigheten, underminerer kulturell integritet, utvider gapet mellom rik og fattig, ødelegger småbrukene og bryter ned naturen. For den tredje verden er det særlig viktig at Europa ikke danner en enhetlig handelsblokk. Alle vi som har undertegnet mener at Norges valg i denne saken er av den største betydning. Norge er et av de mest progressive land i verden. Vi håper at dere vil innta en ledende rolle ved å holde dere utenfor Den europeiske Union. Ved en slik handling vil dere medvirke til å vende den globale økonomiske strømmen bort fra sosial og økologisk nedbrytning, og over mot en virkelig bærekraftig fremtid.»

Fra «Appell til det norske folk om fortsatt uavhengighet av den Europeiske Union» i 1992 underskrevet av mer enn 60 sentrale miljøvernere fra hele verden, blant annet av den tidligere miljøvernministeren i Brasil, José Lutzenberger, David Korten (forfatter av bestselgeren «When Corporations rule the World»), Vandana Shiva (president i Research Foundation for Science, Technology and Natural Resource Policy i India), Dr. Brent Blackwelder (president i Friends of the Earth, USA), Sara Carmain (president i Chilean National Environmental Network), Gustavo Esteva (professor i økonomi fra Mexico), Edward Goldsmith (Grunnlegger av det britiske tidsskriftet «Ecologist»), Martin Kohr (President i Third World Network, Malaysia) og Dr. Ralph Metzner (President i Green Earth Foundation, USA).

Mer gyldig enn noen gang:

Jo flere land som blir medlem av EU, jo viktigere er det at noen fortsatt står utenfor.

"Jeg forstår at mange i Norge synes det er langt til Bryssel, og at de økonomiske argumentene ikke var like overbevisende som i Sverige og Finland. Norge har lav arbeidsløshet og god økonomi. Landet er også svært aktiv i internasjonal politikk. Landet meklet fred i Midt-Østen, og er blant de heste når det gjelder utviklingshjelp. Nordmennene tror de kan fortsette slik, og ingen kan beskylte dem for å være egoistiske. De har alltid vist solidaritet, og jeg tar hatten av for dem. "

EU-kommisjonens daværende president Jaques Delors, Aftenpostens to dager etter folkeavstemningen i 1994 (30/11-94)

Dette høres jo ut som hemningsløs skrytliste for norsk politikk. Det er ikke det det er ment som. Det finnes mer enn nok å kritisere Norge for. Men den viser at det nesten bare er jafolkene i Norge som fortsatt mener vi må inn i EU for å delta i internasjonalt samarbeid og styrke det internasjonale miljøarbeidet.

Eksempelene illustrerer én ting som er avgjørende:

Selvom miljøproblemene er store, finnes det eksempler på at det nytter. Og vi KAN HVIS VI VIL! Den muligheten må vi beholde og bruke i den globale miljøkampen!